

“Ο ΝΟΥΜΑΣ”

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα Δρ. 10.—Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸ
ὄρ. χρ. 10.

20 λεπτά τὸ φύλλο λεπτά 20

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στὰ κιάκια (Σύνταγμα, Ὁμόνοια, Ἔθν. Τράπεζα Ἑπ. Οἰκονομικῶν, Σταθμὸς Τροχίδρομου (Ἀκαδημία), Βουλὴ, Σταθμὸς ὑπόγειου Σιδηρόδρομου (Ὁμόνοια), στὸ καπν. πωλεῖο Μανωλακῆκη (Πλατεία Στουρνάρα), Ἐξάρχεια, στὰ βιβλιοπωλεῖα «Ἐστίας» Γ Κολάρου καὶ Σακέτου (ἀντίκρου στὴ Βουλὴ).

Ἡ συντρομὴ πλερώνεται μπροστὰ κ' εἶναι ἔνδς χρόνου πάντα.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Ἀδὴ καὶ Τύπος—Μιά ἐξηγήσιον—Οἱ φοιτητάδες στὸ θέατρο—Λαϊκὴ Τράπεζα.

Ἡ ΑΥΓΗ κἀκοκάρδιος τοὺς δημοσιογράφους τὴ μέρα ποὺ ἤθεε δῶ ὁ πρίγκηπας Βοναπάρτης μὴ τὴν κόρη του· καὶ οἱ δημοσιογράφοι χολιάσανε καὶ δὲ γράψανε λέξι γιὰ τὴν ὑποδοχὴ στὶς φημερίδες τους· καὶ ἡ Ἀδὴ μετάνιωσε γιὰ τὸ φέρομό της κ' ἔστειλε τὴν Τρίτη βράδι τὸ Διευθυντὴ τῆς Ἀστυνομίας καὶ ζήτησε συχώρεσι ἀπὸ τοὺς δημοσιογράφους καὶ οἱ δημοσιογράφοι ξεχολιάσανε καὶ ζήσανε αὐτοὶ καλὰ καὶ μετ' καλύτερα.

Ἡ Ἀδὴ φωνικὰ δὲ φέρθηκε καθόλου καλὰ οὔτε τὴν πρώτη φορὰ, οὔτε τὴ δεύτερη. Ἐπρεπε νὰ μὴν κακοκαρδίσει τοὺς δημοσιογράφους ἀφοῦ τοὺς χρειαζότανε νὰ περιγυροῦν τὴν ὑποδοχὴ καὶ νὰ δώσουν κάπως λαμπρότερη χρωματιὰ στὶς διάφορες αὐλικὲς φέσεις· μὴ δὴμως καὶ τοὺς κακοκάρδιος, ἔπρεπε νὰ μὴν ταπεινωθεῖ ἀλλὰ νὰ μείνει στὴ θέσι της, περήφανη καὶ ἀλύγιστη, ἀφίοντας τὰ πράματα νὰ τραβήξουν τὸ δρόμο τους.

Οἱ δημοσιογράφοι σ' ἓνα μονάχα φταίξανε ὅταν εἶδαν τὴν Ἀδὴ νὰ ταπεινώνεται, ἔπρεπε νὰ μὴν τὰ χάσουνε, ἀλλὰ νὰ βάλουν ὄρους καὶ νὰ ζητήσουνε νὰ κανονίσουνε μὴ καὶ καλὴ τὴ θέσι τους ἀπέναντι τῆς Ἀδὴς. Μιά μοναδικὴ ευκαιρία τοὺς παρουσιάστηκε νάνηρωθεῖν ἠθικῶς καὶ τὴν ευκαιρία αὐτὴ τὴν ἄφροναν ἠλίθια νὰν τοὺς ξεγῆγει ἀπὸ τὰ χεῖρια τους.

ΜΕΡΙΚΟΙ φίλοι ἀπὸ τὴν Πόλη, δὲν καταλάβαινε καλὰ, ὅπως φαίνεται, τί θέλησε νὰ πει ὁ «Νουμάς» στὴ σημειωσὴ ποὺ μπήκε κάτω ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Ροντάκη (Νουμάς, ἀριθ. 265, σελ. 8). Νὰ τοὺς τὸ ζητήσουμε. Ὁ κ. Ροντάκης δὴλωνε στὸ γράμμα του αὐτὸ πὸς δὲ στάλθηκε ποτὲς ἡ γραμματικὴ του σὲ κανένα διαγωνισμό, κ' ἐννοοῦσε βέβαια πὸς δὲ στάλθηκε οὔτε στὸ Διαγωνισμὸ τοῦ Ψυχάρη, τοῦ 1901. Βάλαμε τὸ γράμμα του γιὰ δύο λόγους. Ὁ πρῶ-

Μπέλικς νὰ χτυπήσῃ τὸ Συράκο, μὲ χίλιους ἔμπρη ἀπὸ τὴν Κλεντινὴ ὁ Ντούλα Μπούρδας, πρᾶ πρᾶ, ὅρὲ Σούλι ἀθάνατο, θὰ σὲ πατήσω πάλε! τόπο καὶ μάνιωσε ὁ σουλιώτης Πιλιομπέσσας. Στὰ Γιάνενα θὰ μποῦμε σὲ τρεῖς μέρες! Μὰ ἀσταλαμάτητη ἡ βροχὴ. Θὰ πείσουν τὰ ἔρμα στάχυα· κρῖμα στάμπελια τῆσκαφτα, ἀκλάδευτες θὰ μείνουν οἱ σταρῖδες καὶ ἄκουρα τὰ δόλια πράτα. Πόλεμο μού ἤθελες, ζήτη μού φώναζες! Ψειριάσαμε ἀνάλαγοι, χωρὶς μαντῦα πουντιάσαμε, μὰς ἔρεψε ἡ βροχὴ, μὰς ψόφησε τὸ κρῦο. Βάστα, γενιά! Ποιὸς λέει πὸς δὲ θὰ μπῆς στὰ Γιάνενα, προδότης.

Μὰ, ὦ κανόνι, πὸς ἀνάβεις τὸ μεθύσι πάλι, φτερὰ πὸς δίνεις τῆς ψυχῆς, φωτιὰ τῆς μάχης! Ἀνέγνωρη, καινούρια ἀνατριχίλα. Σὰ νάλαφιάζονται ἀπ' τὸ μακρὺν ὕπνο τὰ βουνὰ ἀντιβογγῶν τὴν ταραχὴ, τρέμ' ἡ σκιάδα γῆ, τραντάζει ὁ ντροπιασμένος τόπος. Αἰνεῖ τὰ μέλη ἡ ραθυμιά, ὁ βραχνὰς τὰ στήθη. Καμίνι δλόφλογο τὸ Ἰμαρέτ, φωτιὰ ξερὰ ἡ Βλαχέρνα, λαύρα τριπλῆ τοὺς σφεντονίζει μανιωμένο τὸ Θεοτοκίῳ, ἀγριεμένος ὁ ἀμυντικὸς στρατῶνας. Τὸ λιανοτούφεκο βροντᾷ, σφυρίζει. Πάρτην κι

τος εἶναι ποὺ δὲν κάνουμε ὅ,τι κάνουνε οἱ καθαρευουσιάνοι, ποὺ στὶς φημερίδες τους δὲ θέλουμε καμιὰ διαμαρτύρησι νὰ δεχτοῦνε. Ὁ δεύτερος λόγος, ποὺ φαίνεται σὰ νὰ πειράχῃκε ὁ κ. Ροντάκης, ποὺ μπορούσε νὰ πιστέψει κανεὶς, ἐνῷ αὐτὸς εἶναι ἀφιλόκερος ἐργάτης, πὸς θύμωσε τάχα μὲ τὸν Ψυχάρη, ἐπειδὴ δὲν πήρε τοὺς παράδες τοῦ Διαγωνισμοῦ, καθὼς ἐμεῖς τὸ εἶπαμε, χωρὶς ὁμως καμιὰ κακία καὶ κάπως παροδικὰ, μαζὶ μὲ ἄλλα ὅπου δὲν εἶτανε τὸ ζήτημα γιὰ γράμματα. Μὰ δημοσιεύοντας τὸ γράμμα τοῦ κ. Ροντάκη καὶ τὴ σημειωσούλα ποὺ τὸ παρακολουθοῦσε, δὲν ἐννοοῦσαμε διόλου καὶ μήτε μὰς πέρασε ν' ἀφιβάλλουμε γιὰ τα δεσ ἔργα κ' ὁ Ψυχάρης κ' ἀνάφερα κατόπι μὲ τὸνομά του ὁ «Νουμάς», δηλαδὴ πὸς ὁ κ. Ροντάκης ἔστειλε τὴ γραμματικὴ του στὸ Διαγωνισμὸ τοῦ 1901. Ἀφοῦ ὁ Ψυχάρης τὸ λέει, θὰ πει πὸς ξέρι. Καὶ τὸ ξέρι γιὰ σίγουρο. Ἐμεῖς μάλιστα πιστεύουμε, ἂν τὰ ψυχολογήσουμε τὰ πράματα, πὸς περὶ εὐκολα θυμῶνε ὁ Ρωμῖος ἀπὸ φιλότιμο παρὰ γιὰ μερικὲς λίρες. Κι αὐτὸ ἴσια ἴσια ἔλεγε ὁ Ψυχάρης στὸν ἀριθμὸν 136 τοῦ «Νουμά», 20 τοῦ Φλεβάρη, 1905.

Ὁ «ΧΡΟΝΟΣ» τῆς Τετάρτης ἔγραψε πὸς οἱ φοιτητάδες εἶχαν ἀκοπὴ νὰ πάνε στὸ θέατρο καὶ νὰ μποδίσουνε νὰ παραταθοῦν οἱ «Ἀλυσίδες». Κάτι τέτιο ἔγινε, ὅχι ὁμως ὅπως τὰ γράφει ὁ «Χρόνος». Στὸ φοιτητικὸ συλλαλητήριον ποῦγινε τὴν Τρίτη τὰπομσημέρο στὸ Πανεπιστήμιον, ἀνέβηκε κάποιος φοιτητὴς στὰ Προπούλαια καὶ εἶπε περίπου τὰ κολούβα.

Καὶ ἄλλο ζήτημα μὰς ἀπασχλεῖ, κύριοι. Ἀπόψε πρόκειται νὰ παρασταθεῖ στὸ θέατρο ἓνα μαλλιάρῳ ἔργο κ' ἔχουμε καθῆκο νὰ πάμε ὅλοι ἐν σώματι καὶ νὰν τὸ ἀποδοκιμάσουμε, γιὰ νὰ μὴ βεβηλώσουν οἱ μαλλιάροι καὶ τὸ θέατρο μὲ προδοτικὰ καὶ ἀντιεθνικὰ ἔργα.

Ἄλλος φοιτητὴς ὁμως παρατήρησε πὸς εἶναι ντροπὴ ἡ φοιτητικὴ νεολαία νὰ ἐμποδίζει τὴν πνευματικὴ ἐλευθερία καὶ τρίτος φοιτητὴς ἐπρότεινε νὰ πάνε μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς τὸ βράδι στὸ θέατρο, νὰ δοῦνε τὸ ἔργο κ' ἂν εἶναι προδοτικὸ, ἔχουν καιρὸ νὰ σκεφτοῦνε μὲ ποῖο τρόπο νὰποδοκιμάσουν αὐτὸ καὶ τὸ συγγραφεῖα του.

Ἡ τρίτη γνώμη κρῖθηκε καὶ ἡ καλύτερη κ' ἔτσι τὴν Τρίτη βράδι ποὺ παιζόντουσαν οἱ «Ἀλυσίδες» στὸ Δημοτικὸ θέατρο, οἱ φοιτητάδες γεροκοροῦσαν μ' ἐνθουσιασμὸ στὸ τέλος καὶ ἐπράξῃ, ἀπὸ τὰ θεωρεῖα τῆς τρίτης σειρᾶς.

Ὁ «Χρόνος» καὶ οἱ ἄλλοι δημοκῶποι τῆς Ἀθήνας πρέπει νὰν τὸ πᾶρουν ἀπόφασι πιά, πὸς πέρασε ὁ καιρὸς ποὺ ἀχμετακλεῦντουσαν καπηλικὰ τὴ φοιτητικὴ νεολαία γιὰ νὰ πενταρολογοῦν. Τὸ Πανεπιστήμιον σήμερον εἶναι γεμάτο ἀπὸ φωτισμένα καὶ φιλελεύθερα παιδιὰ ποὺ ἀποδοκιμάζουν τὰ τέτια μπακαλοφασερίσματα.

ΤΙΣ ΠΡΟΑΛΛΕΣ γράψαμε δύο λόγια γιὰ τὸν ἀκούραστο καὶ προδευτικώτατο διευθυντὴ τῆς Λαϊκῆς Τράπεζας κ. Λοβέρδο, ποὺ μίλησε κάτω στὸν Πειραιᾶ ἀπλὰ καὶ γνωστικὰ στοὺς ἐργάτες, ἀποδείχοντάς τους πὸς μπορούνε μὲ τὸ τίποτα καὶ χωρὶς νὰν τὸ νιώσουνε, νὰ βάζουν ὅλοι τους λίγα γράμματα καταμέρος, ὅταν ἔχουν ἓνα τέτιο πολῦτιμο βοθηρὸ, τὴ Λαϊκὴ Τράπεζα.

Ὁ κ. Λοβέρδος δὲν κοιτάζει μόνον πὸς νὰναπτύξει τὴν Τράπεζα του· κοιτάζει καὶ πὸς νὰ εὐεργετήσει τὸ λαὸ, παρῆχοντάς του χίλιες ευκολίες, χωρὶς νὰ ζημιώνεται ἡ Τράπεζα του, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰν τοὺς παίρνει τόκους βαρῖους. Κ' ἔτσι δουλεύοντας τὰ κατᾶφερε νὰ κάνει τὴν Τράπεζα του συμπληρητικὰ στὸ λαὸ, ποὺ λέγοντας σήμερον **Λαϊκὴ Τράπεζα** εἶναι σὰ νὰ λέει: ὁ εὐεργέτης καὶ ὁ προστάτης μου.

αὐτὴ, βρωμόσκυλο. Σκάσε κ' ἐδῶθε, μπόμπα, ἀντάριασε τὸ χῶμα, σπάρραξε σάρκα, κομμάτιασε κορμιά, θέριαψε καρδιές, μεθα τὰ φρένα.

Τίμια ἡ στιγμὴ, λεβεντονιέ, ποὺ στοίχισε ξανά τὸ αἷμα σου τὸ μυθικὸ γεφύρι. Πὸς σὲ ζηλεύει ὁ Παῦλος Γέρακας, γυρτὸς κοντὰ σου στὸ ταμποῦρι!

«Φωτιὰ, παιδιὰ!»

«Κάθηςε κάτω, καπετάνιε!»

Μελίσσια ἠχολογοῦν τὰ βόλια γύρω.

«Φωτιὰ, παιδιὰ!»

Ρουινὰ τὸ αἷμ' ἀνάβρυσε ἀπ' τὸ στόμα, ἐτρίκλισε, σωριάστηκε βαρὺ στὴ ρίζα τῆς ἐλιάς τὸ παλλικάρι, οἱ κλώνοι ἐτίναξαν ἀπάνωθι του τὸν ἀνόθους.

«Καλά...σας...Γιάνενα...παιδιὰ!»

«Ὁ δρόμος σου ἅγιος, καπετάνιε!»

«Κρῖμα στὸ νιό!»

«Χαρὰ στὸ παλλικάρι!»

Κι ὀρθὸς πετάχτηκε ἀπὸ τὸ ταμποῦρι ὁ Παῦλος.

«Καρδιά, παιδιὰ! Ποιὸς δαίλιασε;»

Δυσσομανάει τὸ Ἰμαρέτ, βογγᾷ ἡ Βλαχέρνα, βροχὴ σφυρίζουνε τὰ βόλια.

«Φωτιὰ, παιδιὰ! Φλόγα στὴ φλόγα!»

Σύγνεφα γύρωθε οἱ καπνοὶ, ἡ σκόνη σίφωνας,

ΚΑΙΟΙΟ ΔΕΙΛΑΙ ΣΤΗ ΛΙΜΝΗ ΚΟΝΤΑ

Δὲν εἶταν γλυκοχάραμα σ' ἓνα νησί τοῦ Ἀγαίου,
Δὲν εἶταν μήτε ἠλιόγερα σ' ἑλληνικὸ οὐρανὸ,
Θλιμμένος ἦχος τοῦ χλωμοῦ δὲν εἶταν Ναζωραίου,
Μηδὲ μέσ' τὰ μεσάνυχτα τραγοῦδι ἀλαργινὸ.

Δὲν εἶταν βράδι ἐρωτικὸ φεγγαρομεθνομένο,
Δὲν εἶταν συνανπάτημα ξανθοῦ παλληκαριοῦ,
Μήτε φιλι ἀπ' τοῦ ἔρωτα τὸ μῦθο εὐωδιασμένο,
Μήτε ἀναγάλλιασμα ἐρχομοῦ, γὰ δάκρι μισμοῦ.

Ἐνα δεῖλὸ κ' ἀφρόντιστο αὐτὸ ξένα εἶταν δεῖλι,
Σὰ κάποιο κῖσσι ἀνθόσπλεχτο στὴν ἄκρη ἐνὸς γιαιοῦ.
Τὰ πάντα μού ψιθύριζαν γὰ κάποιο ἐρωτοφίλι:
Μὰ εἶτανε ψέμα, καὶ εἴσυνα μακριὰ, ξανθομαλλοὶ!

Λευκὸ παράπονο ἀνθίζεν ἀπάνω ἀπὸ τὴ Λιμνη,
Καὶ πέρα, κ' ὀλοτρόγυρα μίαν ἄλλη ζωγραφιά...
Ἀπὸ τὰ βάρη τῆς καρδιᾶς δὲν ὑποθήκαν ἔννοι,
Γιατὶ μουν σὸν ἀμίλητος ἀπὸ τὴν δημοφιλί!

Τριγύρω μου τὰ πρόσινα βουνὰ μὲ τὰ σπιτάκια
Ποῦ εἶχαν τίς κόκκινες σκεπὲς καὶ τίς κληματαριές,
Τριγύρω μου τὰ εἰδύλλια καὶ τί λευκὰ παντάκια,
Καὶ κόνων φτεροσυγίσματα κ' ὄρατων πειδιῶν κραυγές.

Καὶ τὴ βαρκούλα ἐπόθησα τὴν ἄγνωρη νὰ λύσω,
Καὶ νὰ περάσω ἀγνάντια μου στὴν πράσινη φωλιά,
Κ' ἔθου; τοὺς αἶνους καὶ καημοὺς ἐκεῖ νὰ τοὺς κοιμῶσω,
Ζητώντας μέσ' στὰ σῦδεντρα μὴ νέα Κυρά!

Γενέβη· Αὐγούστος 1907,

ΛΕΑΝΤΡΟΣ Κ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΚΑΛΟΣΥΝΗ ΚΙ ΑΓΑΠΗ

Στὶς τελευταῖες τοῦ «Κριτικῆς Ἀναποδιᾶς» ὁ Ἐρμονας, μιλιώντας γιὰ τὰ βιβλία, ποὺ εἶδαν τὸ φῶς ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες, λέει μερικὰ λόγια καὶ γιὰ τὸν «Προσκυνητὴ» μου, ποὺ τύπωσε τὸν περασμένον Ἀπρίλη. Ἀπκντώντας στὰ λόγια αὐτά, δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ διαφεντέψω τὴν ἀξία τάχα τοῦ μικροῦ μου βιβλίου· τέτοια καμώματα δὲ μ' ἔρξουνε. Στὴν ιδέα μονάχα, ποὺ τὸ γέννησε, δὲ θέλω νὰ φανῶ προδότης· καὶ νὰ ποῖς ὁ λόγος ποὺ ἀραδιάζω στὸ χαρτὶ κάποιους στοχασμοὺς μου.

Ἡ κεντρικὴ ιδέα τῶν ὀρωχῶνε μου αὐτῶν στίχων εἶναι, ὅτι τὸ δύσκολο τῆς Ζωῆς ταξίδι μπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ μὲ κάποιαν ἠρωικὴν ὑπομονὴν ὁ ἀνθρωπος, ἀνίσως, κυνηγητὴς τῆς Ἀλήθειας, πάρη γιὰ ὀδηγὸς του καὶ δυναμωτὴς του τὴν Καλοσύνη καὶ τὴν Ἀγάπη. Τὰ ἰδανικὰ αὐτὰ ὁ Ἐρμονας τὰ καταδικάζει ἀλύπητα καὶ γράφει:

ἀκράτητο τὸ ἀστροπελέκι, οἱ βρόντοι κ' ἡ βοὴ τὸ νοῦ ζαλίζουν.

«Καλὰ μας Γιάνενα!»

«Ἄ'ένος ἐξύπνησε!» κραυγάζει ὁ ποιητὴς ἀντάρτης.

«Ποῦ εἶσαι, νὰ γελᾷς καὶ τώρα, Βουλοδῆμε;» σαρκάζει ὁ μεθυσμένος λογισμὸς τοῦ Παύλου.

Ἀφρίζει ὁ ἐγγονὸς τοῦ Γέρακα ἀπ' ὀργή, θυμούμενος σὲ λίγες μέρες τὸ μεθύσι αὐτό. Στὰ Γιάνενα!—Βουθὸ κ' ἔρημο εἶχε ζυπνήσει τὸ Ἰμαρέτ τὴν ἄλλη αὐγὴ, σωπασμένη ἡ Βλαχέρνα, ἔδειος ὁ πλατύς ὁ κάμπος πέρα. Γελοῦν στὸν ἥλιο τὰ βουνὰ, γαλανοπράσινα κυλᾷ ὁ Αὐβρος τὰ βαθειὰ νερά του, μοσχοβολοῦν ὅπως ποτὲ τὰ νερατζάνθη αὐτὴ τὴν ἀνοιξη, ἀνθίζει ὁ γαῦρος κ' ἡ ὀξυὰ στὸν Πίνδο· ἀντάρτες, ἀντάρτες, πασσάδων σεράγια σὰς καρτεροῦν στὰ Γιάνενα, τί διαγομᾶτε μπέηδων πενηχρὰ κονάκια στὴ Φιλιππιάδα, τί ρημάζετε φτωχῶν ραγιᾶδων σπίτια στὰ χωρὶς ἓνα γύρο; Καπετάνιε, τί κάθιστε; Μὰ ποιὸς νὰ πρωτοπάη, νὰ πρωτοστήσῃ τὴ σημαία στοῦ Ἀλήπασα τοὺς πύργους! Ὅσο ποὺ ὁ ἐχθρὸς καιρὸ νὰ λάβῃ.

(ἀκολουθεῖ)

«Οί πύο μεγάλοι άνθρωποι ποτέ δέ συλλογίστηκαν τὸ καλὸ τοῦ κόσμου. Ἦθελαν τὴ δύναμη καὶ τὴν κυριαρχία. Μὰ καθὼς εἶτανε μεγάλοι, ὅτι ἔλαχε νὰ πέση στὴν ἐξουσία τους τράνωσε κι αὐτὸ ἀπὸ τὴ δική τους μεγαλοσύνη. Οἱ νικημένοι κ' οἱ καλόκαρδοι τοὺς ξεδικηθήκανε μὲ τὴν ἀθανασία καὶ τὸ παρασοῦκλι «εὐεργέτες τοῦ τάδε λαοῦ» ἢ κι «ἄλλης τῆς ἀνθρωπότητος». Ἔτσι νόμισαν πὼς κι αὐτοὶ ἀφέντεψαν τοὺς μεγάλους δίνοντάς τους ταπεινοὺς σκοποὺς ποὺ ἐκεῖνοι βέβαια δὲν εἶχανε. Τὴν Καλοσύνη καὶ τὴν Ἀγάπη — τις ὀχλοκρατικές αὐτὲς ἀρετὲς — ποτέ δὲν εἶσι καταδέχτηκαν. Τὸ καλὸ ποὺ κάνανε τὸ κάνανε γιατί ἔχουνε φυσικὸ τὴ μεγαλοδωρία. Κ' ἔτσι κάτι μού λέει πὼς ὁ Προσκυνητὴς θὰ τὰ μπερδέψη καὶ πάλι στὸ δρόμο του ἂ δὲν καταλάβῃ πὼς ὁ ἐγωϊσμός εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ ἀρετὴ τῆς ζωῆς».

Παίρνω πολὺ στὰ σοβαρὰ τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ Ἑρμονα κ' ἐνεκα τοῦτο νοιώθω κάποια ἀνάγκη νὰ τὰ συζητήσω. Ἄς μού συχωρεθῇ λοιπὸν, ἀνίσως σέ τόσο λίγα ἀπαντῶ μὲ πολλὰ. Θέλω νὰ ζητάσω τὸ ζήτημα τῆς Ἀγάπης καὶ τοῦ Ἑγωϊσμοῦ ὅσο μπορῶ πλατύτερα — πάντα μέσα σὲ μιὰ δυνατὴ συντομία — κι ὅσο θὰ μὲ βοηθήσῃ ἡ γνώρα μου μὲ τὴ φιλοσοφία.

Ὅλα ὅσα μὰς λέει παραπάνω ὁ Ἑρμονας εἶναι οἱ ἀγαπημένες του ιδέες, ποὺ ἐδῶ καὶ κάμποσο καιρὸ μὰς τίς ζητυλίγει στὰ διάφορα ἄρθρα του· εἶναι ὁ κύριος φιλοσοφικός στοχασμός του, ποὺ τὸν ἀναγκάζει μέσα στις ιδέες «Κριτικές Ἀναποδιές» — μιλώντας γιὰ τὰ δηγήματα τοῦ Κ. Παρορίτη — νὰ εἰπῇ, ὅτι τὸ βιβλίό αὐτὸ καθὼς καὶ τὰ ὅμοια του σὲ κάθε τοῦ κόσμου φιλολογία εἶναι: δίχως ἄλλο συνέπεια τοῦ δημοκρατικοῦ ξεχειλισμοῦ, ποὺ προστύχεψε ὅλες τις εὐγενικές κληρονομίες τῶν ἀριστοκρατῶν ποὺ χάνονται καὶ πάνε». Εἶναι δηλαδὴ ἡ θεωρία τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ποὺ πρωτοκήρυξεν ἐδῶ κ' ἐξῆντα χρόνια ὁ Μὰξ Στίρνερ καὶ καταστάλαξεν, ἂν ὄχι γενικὰ, ἀλλὰ τὸ περισσότερο μέρος της, στὸ σύστημα τοῦ Νίτσε, ἂν μπορῇ νὰ εἰπῇ κανένας καθαυτὸ σύστημα τίς ιδέες τοῦ παραξένου Γερμανοῦ φιλοσοφοῦ, ποὺ τόσο ἔχει ἀρπάζει καὶ τὸν Ἑρμονα.

Εἶναι ἀλήθεια τόσο ὀχλοκρατικές ἀρετὲς ἡ Καλοσύνη κ' ἡ Ἀγάπη, ποὺ ἡ πνευματικὴ ἀριστοκρατία — ἐπειδὴ ὑποθέτω ὅτι πνευματικὴ τὴ φαντάζεται κι ὁ Ἑρμονας, ὅπως κι ὁ Νίτσε, τὴ χαμένη καὶ τὴν ἀποθυμουμένη ἀριστοκρατία — δὲν καταδέχεται μῆτε νὰ τίς προσέξῃ κἀνε στὸ διάβασμα της; Δὲν τὸ πιστεῶ, ἐνεκα ποὺ δὲ μού τὸ λέει αὐτὸ ἡ ἴδια ἡ Φύση· ἡ Φύση, ποὺ μὲ τίς ὁμορφότερες φωνές της μὰς φωνάζει τὴν ἀνάγκη τους νὰ ὑπάρχουν, ἐπειδὴ ὅλο τὸ ἔργο τῆς Φύσης δὲν εἶναι παρὰ Καλοσύνη κι Ἀγάπη.

Καὶ φοβῶμαι μὴπως ἐδῶ ὁ Ἑρμονας, παρασερμένος ἀπὸ τὸ Νιτσεικὸ μῖσος ἐναντίου τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὰ θαρρεῖ τὰ ἰδανικά αὐτὰ καθαρὰ Χριστιανικές ἀρετὲς καὶ φυσικὰ ὀχλοκρατικές, μιὰ κι ὁ Χριστιανισμὸς τὴ δύναμή του τῆνε στηρίζε στὸ λαὸ καὶ θέλησε τὸ ἐγὼ νὰ πολεμήσῃ ἄλλο τῶρα τὸ ζήτημα, ἂν τὸ ξάπλωμά του μὲ τὸ νὰ παραγνωριστῇ ἡ ἀξία του στάθηκε ἀφορμὴ νὰ γυρίσῃ τὸν κόσμο αἰῶνες πίσω. Τὸ ἰδανικὸ ὅμως τῆς Ἀγάπης, ποὺ εἶναι κ' ἡ κυριώτερη ἠθικὴ ἀρχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ, δὲν ἦρθε μ' αὐτόνε γιὰ πρώτη φορά στὴν ἀνθρώπινη πλάση. Ἀπὸ ὅσο τουλάχιστο μπορεῖ νὰ μὰς χρησιμώσῃ γιὰ ὀδηγὸς ἡ Ἐθνολογία, βρίσκουμε ὅτι τὴν Ἀγάπη τὴ λάτρεψαν ὅλοι οἱ ἀρχαιότατοι λαοί· ὅτι ἦταν ὁ πρῶτος κανόνας σ' ὅλες τις πρωτόγονες θρησκείες, στὴ σημιτικὴ, τὴν Ἰνδική, τὴν κινεζικὴ, τὴ βουδιστικὴ· ὅτι ἀπ' αὐτὲς τὴν πῆραν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες — καθὼς τὸ βλέπουμε σὲ πολλοὺς φιλοσοφοὺς τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου Πιττακό, Πυθαγόρα, Ἀριστοτέλη

κλπ. — ὡς ποὺ τὴ δέχτηκαν ὁ Χριστιανισμὸς γιὰ νὰ τὴν κάμῃ «χρυσὸ νόμο» του, καταπῶς λένε οἱ θεολόγοι. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ βιολογία μὰς μαθαίνει, ὅτι ἡ Ἀγάπη κυβερνάει ὄχι μονάχα τὸ ἀνθρώπινο γένος, παρὰ κι' ὅλα τὰ ὀργανικὰ σώματα. Αἰῶνες λοιπὸν δλάκαιροι μὰς μολογᾶνε τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς Ἀγάπης. Κι' ὅπου ὑπάρχει Ἀγάπη δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ὑπάρχη καὶ Καλοσύνη.

Ὅτι ὁ ἐγωϊσμός εἶναι κάτι ἀπαράλιττο στὴ ζωὴ καὶ δίχως του δὲν εἶναι βολετὸ τίποτα ὄχι μεγάλο μὰ μῆτε καὶ μικρὸ νὰ γίνῃ, δὲν παίρνει συζήτηση. Ποιὸς ἐγωϊσμός ὅμως; Ἐπειδὴ ὑποθέτω, ὅτι δὲ ἢ ἀρνηθῇ κανεὶς τὴν ἀλήθεια, πὼς ὑπάρχουνε δυὸ εἶδη ἐγωϊσμοῦ· ὁ καλὸς κι ὁ κακός. Ὁ ἐγωϊσμός, ποὺ σὲ σπρώχνει νὰ νοιώσῃς, ὅτι ὑπάρχεις κι ἀνάγκη νὰ διαφεντέψῃς τὴν ὑπαρξή σου, ποὺ σοῦ λέει ποιὸς ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς, ποὺ σὲ κάνει νὰ κλῆς σὰν ἀξέτιμητο θησαυρὸ μέσα σου ὅλα τὰ εὐγενικὰ αἰσθητά· κ' ὁ ἐγωϊσμός, ποὺ θέλει καὶ κυνηγᾷ μόνο τὴν κυριαρχία· δηλαδὴ ὁ ἐγωϊσμός τῆς βίας. Μπορεῖ ὁ τέτοιος ἐγωϊσμός νὰ εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ ἀρετὴ τῆς ζωῆς; Ἄς ἀποκριθῶνε στὸ ρῶτημ' αὐτὸ τὰ χρονικὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅπου κι ὅποτε θέλησε νὰ βασιλέψῃ ὁ τέτοιος ἐγωϊσμός μὲ τὴ φανέρωσή του στὸ ἔργο ἑνὸς ἀτομοῦ ἢ σὲ σύνολο ἀτόμων φυσικὴ συνέπεια ἦταν ἡ καταστροφὴ ἢ ἡ δουλεία· μὰ καὶ συνάμα τὸ ζῦπνημα τοῦ προστάτη τῆς Ἀγάπης, δηλαδὴ τοῦ λαοῦ, κεντημένου πάντα ἀπὸ τὰ διαλεχτὰ πνεύματα· ἔτσι γεννήθηκε κάθε ἐπανάσταση· ἔτσι ριζώθηκε στὸν ἀνθρώπο ἡ ἰδέα τῆς ἐπανάστασης· τῆς ἐπανάστασης αὐτῆς, ποὺ τόσο τὴ μισοῦν οἱ Νιτσειστές, ἐπειδὴ τὸ ἀγέλοζο δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀντισταθῇ στὸ δυνατὸ κυρίαρχο· εἶναι ὁ περιφρονημένος τῆς ζωῆς κατὰ τὴ γνώμη τους.

Καὶ γιὰ ν' ἀποδειχτῇ μὲ πράματ' αὐτὸ, ποὺ λέω, δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ θυμηθῶμε τις μεγάλες κοινωνικές ἢ πολιτεϊκὲς ἀλλαγές κάθε τόπου καὶ κάθε καιροῦ. Τὴν πιὸ ξετελειωμένη εἰκόνα τῆς χαλάστρας δύναμης τοῦ ἐγωϊσμοῦ τοῦ ἀτομοῦ ἢ τοῦ ἔθνους μὰς τῆνε δίνει ὁ μοναδικὸς Θεουκιδίδης σὲ πολλὰ τῆς Ἱστορίας του μέρη. Μὰ τὸ Ρωμαϊκὸ ἔθνος μὰς ζητυλίγει ἴσως τὰ πιὸ σημαντικὰ περιστατικά γιὰ νὰ ξεκαθαρίσουμε ποιά ἡ ἀξία τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ὅταν αὐτὸς νομίζεται ἡ μόνη οὐσιαστικὴ ἀρετὴ τῆς ζωῆς. Ὅσο τὸ ἔθνος τοῦτο, ἂν καὶ καθαυτὸ στρατιωτικὸ, δηλαδὴ ἔθνος τῆς βίας καὶ τῆς σκληρῆς δύναμης, τὸ κυβερνοῦσε κάποιος ἀνθρωπισμὸς (humanismus) στεκότανε μεγάλο καὶ δυνατό. Μὰ ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ὁ ἐγωϊσμός ἔγινε τὸ κυριώτερο ἠθικὸ του γνώρισμα, ἀρχίσανε νὰ φτιάνονται καὶ τὰ σύνεργα τῆς καταστροφῆς του· σιγά-σιγά ἐπαιρνε τὸν κατήφορο, ἂν καὶ φαινομενικὰ ἡ δύναμή του ἀυγάτιζε, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά γεννήθηκε ἡ ἀνάγκη τῆς ἀδελφοσύνης ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους καὶ πρῶτο φανέρωμά της — ἔτσι θαρρῶ — μπορεῖ κανένας νὰ εἰπῇ, ὅτι ἦταν ὁ περίφημος τοῦ ποιητῆ Τερέντιου στίχος:

Homo sum, et nihil humani a me alienum puto.

Συνέπεια τοῦ ἐγωϊστικοῦ αὐτοῦ δρόμου, ποὺ πῆρεν ὁ Ρωμαϊκὸς λαὸς κ' ἔφτασε πιά στὸ ζενίθ τῆς σκληρότητας καὶ τῆς ἀδικίας, ἦτανε νὰ βγῇ στὴ μέση ὁ Χριστιανισμὸς γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸ Βεγγέλιο τῆς Ἀγάπης. (Αὐτὴ θαρρῶ πὼς εἶναι ἡ σημαντικότερη ἀφορμὴ τῆς γέννησης τοῦ Χριστιανισμοῦ). Μὰ μὲ τὴν παρεξήγηση, ποὺ δόθηκεν ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια στὸ Χριστιανισμὸ, καὶ μὲ τὴ σκέψη τῶν παπάδων νὰ τὸν κάμουνε θρησκεία ἐγωϊστικὴ γιὰ νὰ μπορέσουνε νὰ κυριαρχήσουνε στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση, κατάντησε πραγματικὰ κι αὐτὸς θρησκεία μικρῶν κι ἀδύ-

νατων, κακῶν καὶ ψεύτηδων. Σήμερις ἀκόμη — μ' ὅλο τὸν πολιτισμὸ μας — ὁ ἐγωϊσμός κυριαρχεῖ σ' ὅλα τῆς Εὐρώπης τουλάχιστο τὰ ἔθνη· καὶ μιὰ ἀπόδειξη ἡ στρατοκρατικὴ καὶ διπλοπρόσωπη πολιτικὴ τους· μὰ κι ἀποτέλεσμα τοῦ ἐγωϊσμοῦ αὐτοῦ εἶναι τὸ φανέρωμα τῶν τόσων ἀνερχικῶν καὶ κοινωνικῶν θεωριῶν, ὁ μεγάλος ἀγῶνας ἀνάμεσα ἔθνοιο κ' κοινωνίας. Καὶ τὴν πρώτη αἰτία γιὰ τὰ ὅσα γίνονται τώρα τελευταῖα στὴν Ἀμερικὴ μὲ τὸ χρηματιστικὸ ζήτημα θαρρῶ, πὼς πρέπει νὰ τὴ γυρέψουμε στὸ ἐγωϊστικὸ πνεῦμα τῶν Ἀμερικάνων, ποὺ θελήσανε νὰ δημιουργήσουν κεφαλαιοκρατικὸ κοινωνικὸ σύστημα.

Ἄς πάρουμε ὅμως γιὰ σωστὴ κι ἀληθινὴ τὴ θεωρίαν αὐτὴ σ' ὅλο της τὸ πλάτος καὶ βάθος· ἄς ὑποθέσουμε ἔπειτα, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θέλουνε νὰ κανονίσουνε τὴ ζωὴ τους σύμφωνα μ' αὐτὴ· τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ τὸ ἀρνηθῇ σὲ κανέναν ὁ ὑποστηρικτὴς τῆς τέτοιας θεωρίας, ἐπειδὴ — ἔτσι πιστεῶ — οἱ ιδέες ρίχνονται μὲ τὸ σκοπὸ νὰ τίς παρεδχετοῦνε κ' οἱ ἄλλοι· ἄς δοῦμε τώρα μὲ τὴ φαντασία μας, ἀφοῦ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ δοῦμε πραγματικὰ, τὸ τί μπορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ. Καθέννας θέλει τὴ δύναμη καὶ τὴν κυριαρχία χωρὶς νὰ συλλογιζέται καὶ τὸ καλὸ τοῦ κόσμου· φυσικὰ θὰ τραβῆξῃ ὁμπρὸς μ' ὅτι τρόπο μπορέσῃ· θὰ ζητᾷ νὰ παραμερίσουν οἱ ἄλλοι γιὰ νὰ περάσῃ αὐτός· νὰ σκύψουν οἱ ἄλλοι γιὰ νὰ κυριαρχήσῃ· οἱ ἄλλοι, ἐπειδὴ ἔχουν κι αὐτοὶ ἐγωϊσμὸ κ' ἐπειδὴ θέλουν κι αὐτοὶ τὴν κυριαρχία, θ' ἀντισταθῶνε, θὰ διαφεντέψουν τὸν πόθο τους· φυσικὰ ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ θ' ἀρχίσῃ ἀγῶνας· κ' ἐπειδὴ οἱ δυνατοὶ δὲν ξέρουν τί εἶναι καλοσύνη, ἀγάπη, συμπάθεια, ὅλες αὐτὲς οἱ ὀχλοκρατικές ἀρετὲς, θὰ μποῦνε στὸν ἀγῶνα σιδερόκκοδοι, ἀλύπητοι, ἀλύγιστοι. Τώρα ὅμως ἔρχεται τ' ἄλλο· ἡ δύναμη κ' ἡ κυριαρχία εἶναι κάτι θετικὸ, πραγματικὸ· ἐνεκα τοῦτο ὁ ἀγῶνας δὲ θὰ περιοριστῇ σὲ ἰδεολογίες, παρὰ θὰ ζητησῇ τὰ ἔργα γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ· τὰ ἔργα εἶναι τὸ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴ μέση ὁ ἀντιστατεύμενος· κ' ἔτσι ἡ τυφλὴ δύναμη μὲ τὸ βαρὺ της χέρι θὰ σωριάζῃ κάτω ὅποιονε βρίσκει μπροστὰ της, ὡς ποὺ νὰ πέσουν οἱ πιὸ ἀδύνατοι καὶ νὰ μείνουν κυρίαρχοι οἱ δυνατότεροι· μὰ, ἀπὸ φυσικὸ νόμο πιά, ἀνάμεσα καὶ σ' αὐτοὺς ἡ ἴδια οὐσιαστικὴ ἀρετὴ τῆς ζωῆς θὰ γεννήσῃ τὸν ἴδιον ἀγῶνα· ὁ δυνατὸς θὰ βγάινῃ ἀπὸ τὴ μέση τὸν ἀδύνατο, ὡς ποὺ, ἀφοῦ πέσουν ὁ ἕνας κατόπι τὸν ἄλλο, νὰ μείνῃ ὁ δυνατότατος· ἕνας λοιπὸν κυρίαρχος μονάχος κ' ἐξουσιαστὴς τῶν ὄλων, ἴσαμε τὴ στιγμή, ποὺ, ρίχνοντας γύρω του τὴ ματιὰ του καὶ βλέποντας τὸ τί κατὰφερε, θὰ πέσῃ κι αὐτὸς ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς Φύσης, λέγοντας ἴσως: «Mors ultima ratio». Τέτοιο τέλος τῆς ἀνθρωπότητος δὲν τὸ σκέφτηκε, μῆτε θὰ τὸ ἀποθυμοῦσε, θαρρῶ, κι ὁ Σοπερχάουερ.

Ἄς τὸ ζητάσουμε τώρα κι ἄλλοιῶς τὸ ζήτημα, παρακολουθώντας τὴν ἱστορία τῆς ἀνθρώπινης σκέψης. Ἀπὸ ὅλους τοὺς μεγάλους φιλοσοφοὺς, φυσιολόγους καὶ ποιητὲς ἀκόμη παρατηρήθηκε καὶ βεβαιώθηκε μὲ χιλιάδες τῶν χιλιάδων παραδείγματα καὶ τρόπους, ὅτι ἡ Ἀγάπη εἶναι κείνη, ποὺ κάνει τὸν ἀνθρώπο ζωὴ κοινωνικὴ· πιὸ καθαρὰ στὰ παλιὰ τὰ χρόνια τὸ φαινόμενο τοῦτο τὸ ζητυλίξεν ὁ Ἀριστοτέλης κ' ἡ παρατήρησή του αὐτὴ τὸν ἀνάγκασε τὴν ὑπαρξὴ τῆς ἠθικῆς κοινωνίας νὰ τὴ στηρίξῃ στὸ νόμο τῆς φιλίας, ποὺ σημαίνει στὴ γλῶσσά του ἀγάπη. Ὅπως τὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης — σκέφτηκε — κανονίζει τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κάθε ἰδιοαίματο πλάσμα, μάννα, πατέρα, ἀδερφὸ, ἔτσι τὸ ἴδιο αἶσθημα τότε σπρώχνει νὰ βρῇ καὶ τὸ σύντροφό του στὴ ζῆση του· νὰ ταιριάσκει δηλαδὴ γυναῖκα κι ἀντρας γιὰ νὰ θεμελιώσουν τὴν οἰκογένεια· ἀπὸ τὴν οἰκογένεια

νεια φτιάστηκε τὸ χωριό, ὕστερος οἱ πολίτες, τὸ Ἔθνος, ἡ φυλὴ καὶ τελευταία ἡ ἀρμονισμένη ἀνθρώπινη κοινωνία. Τὴν κοινωνία λοιπὸν αὐτὴ τὴ συγκρατεῖ πάντα τὸ αἶσθημα τῆς Ἀγάπης, ποῦ ἀπάνω της στηρίζεται κ' ἡ ἠθικὴ τῆς ὑπαρξῆς. Μὰ ὅσο κι ἂν ἀρνηθῶμε τὴν ἀνάγκη κάθε θρησκείας, κάθε νομοθεσίας, κάθε κοινωνικοῦ θεσμοῦ, τὴν ἠθικὴν, γὰρ νὰ ὑπάρξῃ κοινωνία, δὲν μποροῦμε νὰ τὴν ποῦμε ἀχρείαστη στὸν ἄνθρωπο, μῆτε ὅτι δὲν εἶναι καὶ φυσικὴ του ιδιότητα. Οἱ ὑποστηρικτὲς βέβαια τοῦ κυριαρχοῦ ἔγωισμοῦ ἴσως τὰ ἀρνηθῶν αὐτὰ καὶ τὴ θεωρία τῆς ἠθικῆς κοινωνίας μὲ στήριγμα τῆς τὴν Ἀγάπην καὶ τις ἄλλες συνακόλουθες τῆς ἀρετῆς τὴν πολέμου ἀπὸ τὸ φόβο μήπως τὸ φάντασμα τοῦ ἀναρχισμοῦ γίνῃ καὶ πραγματικότητα. Μὰ θαρρῶ πῶς δὲν υποπροσέξανε στὸ ὅτι κι ὁ ἀναρχισμὸς γὰρ βάση του ἔχει τὸν ἔγωιστὸ τοῦ ἄτομου καθὼς κ' ἡ ἀπολυταρχία κ' ἡ τυραννία ἡ ἀριστοκρατικὴ ἐκεῖ οἱ πολλοὶ γὰρ λόγου τους— καθίνας ὅμως χωριστὰ— ἐδῶ δ' εἶναι γὰρ λόγου του. Ὁ ἔγωισμὸς πάντα κατανατᾷ ἢ στὴν ἀναρχία ἢ στὴν ἀπολυταρχία. ἴσως φανοῦν παραδοξολογίες τὰ ὅσα πῶ ἀμέσως παρακάτω γὰρ ν' ἀποδείξω τὴν ἰδέαν αὐτὴν μὰ ἄς μὴ δοθῇ ἡ ἄδεια νὰ βεβαιώσω, ὅτι τὰ λέω μὲ πεποίθησι, πῶς δὲν παραδοξολογῶ. Ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία μ' ὅλη τὴν ἠθικολογία της καὶ τις διδασχὲς γὰρ τὴν Ἀρετὴν τοῦ πολίτη, εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου φιλοσοφία πολὺ ἔγωιστικὴ ὅλα τὰ θέλει γὰρ τὸ ἐγὼ (πολιτεία = ἄτομα) καὶ στὴ δυνάμει του θυσιάζει ἰδιοχτησία καὶ οἰκογένεια· φυσικὰ αὐτὸ τὴ τελειώσι στὸν ἀναρχισμὸ καὶ νὰ πῶς σήμερις οἱ πῶ φανατικοὶ κοινωνιστὲς κι ἀναρχικὸί λένε, ὅτι ἔρχονται νὰ θεμελιώσουν τὴν Πλατωνικὴν πολιτείαν. Κι ἂν ὁ Πλατωνικὸς ἀναρχισμὸς δὲν εἶδε ποτὲ τὸ φῶς τῆς μέρας, δὲν εἶναι ὅμως θαρρῶ κι ἐλότεια ξένος στὸ γλήγορο ξεπεσμὸ τῆς Ἀθήνας καὶ κοντὰ σ' αὐτὴν κι ὅλης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ὅπως ὁ Πλάτωνας στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ἔτσι ὕστερ' ἀπὸ τὴν Ἀναγέννησι τῆς Δύσης φάνηκεν ὁ Καρτέσιος γὰρ νὰ παρουσιάσῃ μ' ἄλλην ὄψιν τὴν ἔγωιστικὴν φιλοσοφίαν· κηρύττει τὸ Θεὸς—ἐγὼ, τὸ ἐγὼ πλάστη τῶν ὄλων καὶ δίνει καινούργια ζωὴ στὴν ἀπολυταρχίαν· ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν αὐτὴ βγαίνει ὁ Λαδοδοκίος ἸΔ' καὶ τὸ «l'Etat c'est moi» τραβάει τὸ δρόμο της, μ' ὅλο τὸ ἀντίσκημα ποῦ βρῆκεν ἀπὸ μερικοὺς καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸν Ἰταλὸ Vico μὲ τὴ «Νέα Ἐπιστήμη» του, καὶ τὴ Γαλλικὴ Ἐπαναστάσι, ὡς ποῦ καταστράφηξε στὸ Μεγάλον Ναπολέοντα, τὴν τελειότερη εἰκόνα τῆς ἔγωιστικῆς ἀπολυταρχίας, γὰρ νὰ βρῇ μαζὶ του τὸ θάνατό της στοὺς βράχους τῆς Ἀγίας Ἐλένης. Ἡ φύσις ξεδιχθήκε. Στις μέρες μας προβαίνει πάλι ἡ ἔγωιστικὴ φιλοσοφία μὲ τὸ Στίβερν καὶ τὸ Νίτσε· μὰ, ἐπειδὴ δὲν ξέρει κι αὐτὴ καλὰ-καλὰ τί γυρεύει, ἀνεμοδένεται ἀνάμεσα σ' ἀναρχικοὺς κι ἀκροὺς ἀριστοκράτες, ποῦ δὲν ἀνγνωρίζουνε γὰρ οὐσιαστικὴ ἀρετὴ τῆς ζωῆς τους τὴν Καλοσύνην καὶ τὴν Ἀγάπην. Ἄς μὴν κάνουμε τὸν προφήτη γὰρ τὸ τέλος της.

«Οἱ πῶ μεγάλοι ἄνθρωποι ἤθελαν τὴ δυνάμει καὶ τὴν κυριαρχίαν. Μὰ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ μεγάλοι; Γὰρ νὰ θέλουν τὴ δυνάμει καὶ τὴν κυριαρχίαν δὲ θὰ τοὺς ζητήσουμε βέβαια μέσα στὸ πνευματικὸ ἔργο τῆς ἀνθρωπότητος· ἐδῶ ὁ ἀποθυμητὴς τῆς κυριαρχίας εἶναι ὁ εὐγενικὸς ἔγωιστὴς. Οἱ κυνηγότεροι τῆς δυνάμει καὶ τῆς κυριαρχίας βρίσκονται ἀνάμεσα στοὺς στρατιωτικοὺς καὶ τοὺς πολιτικοὺς· σ' ἓνα μέρος καὶ στοὺς νομοθέτες. Τέτοιου εἶδους μεγάλους στὴν ἱστορία τῶν λαῶν ἔχουμε τὸν Ἀττίλαν, τὸ Λαδοδοκίον ἸΔ', τὸ Μεγάλον Ναπολέοντα, τὸ Μπίσμαρκ ἢ κι ὅποιον ἄλλον ὅμοιο τους, ποῦ τὸ ἔργο τους τὸ κυβέρνησαν ὁ τέλειος ἔγωισμὸς, συντροφιζόμενος φυσικὰ μὲ τὴν ἀδικίαν· μπορεῖ, ἀνίσως καὶ θέλη κανεῖς, νὰ βάλῃ πλάι τους καὶ τὸν Ἡρόστρατο. Μὰ αὐτοὺς ἡ ἀνθρωπότης δὲν τοὺς εἶπεν εὐεργέτες της. Οἱ εὐεργέτες τῆς ἀνθρωπότητος βρίσκονται στὴν ἀληθινὰ πνευματικὴ ἀριστοκρατία καὶ τὰ ἔργα τους τὰ δὴδηγεῖ πάντα ἡ Καλοσύνη κ' ἡ Ἀγάπη, ποῦ δὲν τις θαρροῦσαν ὄχλοκρατικὲς ἀρετῆς. Οἱ μεγάλοι τῆς ἐπιστήμης ἤρωες γεννήθησαν ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἰδέαν πῶς νὰ κάμουνε λιγότερο βραχνισμένη τὴ ζωὴ τῶν ὁμοίων τους, πῶς νὰ γίνονε ὠφέλιμοι στὴν ἀν-

θρωπότητα. Οἱ μεγάλοι τῆς ἰδέας πολέμιστες δὲν κυνήγησαν τὴν κυριαρχίαν, παρὰ ἴσια-ἴσια θελήσανε νὰ τὴν συντρέψουν. Οἱ Δίσκυλοι, κ' οἱ Θουκυδίδηδες, κ' οἱ Δάντηδες, κ' οἱ Σαίξπηρ κ' οἱ Γκαίτε δὲ βγήκανε στὸν κόσμο γὰρ νὰ διαφεντέψουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἔγωισμοῦ, παρὰ γὰρ νὰ δείξουνε περισσότερο τὸ μεγαλεῖο τῆς Ἀγάπης, λέγοντας μὲ τὸ ἔργο τους ὅτι εἶπε κι ὁ ἠρωϊκὸς νεανίας τοῦ Γολγοθᾶ: «Οὐκ ἔλθον καταλύσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι». Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀληθινοὶ τῆς ἀνθρωπότητος εὐεργέτες μὲ τὸ ἔργο τους τὸ ρυθμισμένο ἀπὸ τὴν Ἀγάπην, ποῦ τὴ δυνάμει τῆς τὴν ἐνοιώσαν στὴ μελέτη τῆς Φύσις. Οἱ ἄλλοι δὲν ἄκουσαν ποτὲ νὰ τοὺς δίνεται μὲ τὸ στόμα τῆς ἀνθρωπότητος τέτοιο παρατσούκλι· τὸ μόνο ποῦ κέρδισαν ἦταν ἡ γενικὴ κατάρρα· αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ λογαριάζανε γὰρ τίποτα, ἐπειδὴ ἦταν δυνατοί, κ' ἔτσι ἐφυγαν ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦτο ἱκανοποιημένοι. Δὲν ἔκαναν ὅμως καὶ κανένα καλὸ ἀπὸ μεγαλοδωρία, ἔνεκα ποῦ τέτοιο προτέρημα δὲ στίκεται στὸ φυσικὸ τοῦ ἔγωιστῆ· πῶς μπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος, ποῦ ὅλα τὰ θέλει γὰρ τὸν ἑαυτό του, ποῦ γυρεύει ν' ἀποτάξῃ ὅλα τὰ πάντα καὶ νὰ κυριαρχήσῃ, νὰ εἶναι καὶ μεγαλόδωρος; ἔξὸν πῶς ἂν πετᾷ κανένα κοκαλάκι καὶ ττοὺς πεινασμένους γὰρ ἐπίδειξῃ· μὰ αὐτὸ δὲν εἶναι βέβαια μεγαλοδωρία.

Δὲν εἶναι πρωτόγαλτος ὁ λόγος, ὅτι ὁ ἔγωισμὸς κανονίζει κάθε ζωϊκὴν ὑπαρξῆν. Ἀπὸ τὸ πῶ ἀπλὸ ὀργανικὸ φαινόμενο ὡς στὸν τελειότερον ἄνθρωπον μέσα στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς τὸ ἐγὼ κυριαρχεῖ· μὰ εἶναι τὴν διαφορὰ ἀνάμεσα ἐγὼ κ' ἐγὼ. Κ' ἡ προνοήτρα φύσις ἀκριβῶς γὰρ νὰ μηδενίσῃ τὸ ἐγὼ τὸ σκληρὸ, τὸ ἐγὼ τοῦ χαλασμοῦ, ποῦ θέλει νὰ εἶναι πάντα κυρίαρχο στὸλίσε τὰ πλάσματα της καὶ μὲ τὴν Ἀγάπην, ποῦ τὴ βλέπουμε ὅπου κι ἂν γυρίσουμε τὸ μᾶτι· μας. Καὶ χωρὶς νὰ θέλω τώρα φτιάνω μὲ τὴ φαντασίαν μου τὴν εἰκόνα ἑνὸς δυνατοῦ μὲ τὸν ἔγωισμὸ τοῦ μονάχα, ποῦ θέλει νὰ κυνηγήσῃ τὴν κυριαρχίαν, νὰ καταφέρῃ μόνον μεγάλα. Τόνε βλέπω νὰ πλεῖν μ' ὅλη τὴ δυνάμει του μέσα στὸ ἀπέραντο αὐτὸ, ποῦ λέγεται **Κόσμος**, μέσα στὸ μεγαλεῖο του, μέσα στὸ ἀναρχο κι ἀτέλειωτο τοῦ καιροῦ, τόνε βλέπω κυνηγότερον τοῦ πῶ του μὲ τὴν περιφρόνησι στὸν πῶ τῆς Φύσις νόμο καὶ νὰ φωνάζῃ «προσιάζω νὰ καταστραφοῦν!» (τοῦ Νίτσε ὁ τελευταῖος αὐτὸς λόγος.) Κι ἄθελά μου ἀκούω τὴ Φύσις νὰ ρωτᾷ τὸ δυνατόν αὐτόνε μ' ὅλη της τὴ συμπάθειαν μὰ καὶ μ' ὅλη της τὴν αὐστηρότητα: «Ἄνθρωπε! γιατί τόσο ἀδελνός;» Κι ἄς μὴ δώσῃ τώρα τὴν ἄδεια ὁ Ἔρμονας νὰ τοῦ πῶ, ὅτι κι αὐτὸς μαζὶ μ' ἄλλους πολλοὺς μαθητὰδες τοῦ Νίτσε παραγνώρισε τὴν ἀληθινὴν τοῦ ἔγωισμοῦ ἔνοιαν, τοῦ ἔγωισμοῦ αὐτοῦ, ποῦ ἐμεῖς οἱ ἀδύνατοι δὲν τὸν καταλαβαίνουμε νὰ εἶναι αἱ οὐσιαστικὴ ἀρετὴ τῆς ζωῆς».

Φοβᾶμαι μήπως τὰ ἰδανικὰ τῆς Καλοσύνης καὶ τῆς Ἀγάπης τὰ παίρῃ κανένας σὺν τίποτα μελοδραματικῆς γλυκαναλατιῆς καὶ τότε βέβαια ἔχει δικίον ὅποιος ζητᾷ νὰ τὰ ξορίσουμε ἀπὸ τὴν ὑπαρξῆν μας. Μὰ ὄχι· ὁ λόγος δὲν εἶναι γὰρ Καλοσύνης κι Ἀγάπης, ποῦ στέκουν πῶς κάτω κι ἀπὸ τὸ σύνορον τῆς αἰσθηματικότητος· αὐτὰ εἶναι κάτι χειρότερον ἀπὸ ὄχλοκρατικὲς ἀρετῆς. Τὰ ἰδανικὰ αὐτὰ τὰ φανταζόμεστε σὺν τις σεμνῆς παρθένης, ποῦ δὲ βγαίνουνε στὸ δρόμον νὰ δείξουν τις ὁμορφίεσ τους μὲ χίλια δυὸ τσακίσματα, παρὰ μὲ τὸ πέρασμα τους γεννοῦνε τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἄγια λατρείαν στὴν ὁμορφιὰ τῆς δυνάμει τους· τὰ φανταζόμεστε τόσο δικίον, τόσο δυνατὰ καὶ τόσο ἀψηλονύτητα, ὡς ποῦ νὰ φτάνουνε σὲ σημεῖα, ὡστε ν' ἀναγκάζουνε σήμερον πολλοὺς γιατροὺς νὰ συλλογίζονται, ἂν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ πεθαίνουν τοὺς ἀρρώστους τους, ποῦ φτάσανε στὸν τελευταῖον σταθμὸν τῆς τυραννίας, γὰρ νὰ μὴ βασανίζονται ἄλλο. Κ' ἔτσι ἡ Καλοσύνη κ' ἡ Ἀγάπη δείχνονται σὺν κάτι παραπάνω κι ἀπὸ τὸν ἠρωϊσμὸν.

Τὸ ἰδανικὸ τῆς Ἀγάπης κάθε τῆς Φύσις μελετητὸ παραδέχτηκε καὶ τῆς τὸ θάρρεψε ἠθικὴ

ἀνάγκη γὰρ τὴν ὑπαρξῆν τῆς κοινωνίας. Κι ὁ ἀρνηστὴς τῶν ὄλων, ὁ μεγάλος φιλόσοφος Σοπεγκάουερ, στὴ Δικαιοσύνην καὶ στὴν Ἀγάπην στήριξε τὴν ἠθικὴν του. Καὶ νοιώθω δυνατὴ τώρα τὴν ὄρεξιν νὰ ξεσκώσω ἐδῶ μερικὰ λόγια τοῦ τρανοῦ συγκαιρίτημας φιλοσόφου, τοῦ Χαϊκελ, τοῦ ἀσύγκριτου τῆς Φύσις μελετητῆ, ποῦ ξετύλιξε περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον τὴν αἰτία, τὴν ἄξια καὶ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς: «Ὁ ἄνθρωπος—λέει ὁ Χαϊκελ—στὰ ἀνοιώματα τοῦ Κόσμου(1)»—εἶναι μέρος τοῦ σύνολου τῶν συνταιριαστικῶν σποντυλωτῶν καὶ γι' αὐτὸ, ὅπως ὅλα τὰ συνταιριαστικὰ ζῶα, ἔχει δυὸ εἰδῶν διαφορετικῆς ὑποχρέωσις: πρῶτα τὸν ἑαυτό του καὶ δεῦτερα τὴν κοινωνίαν, ὅπου ζῆ. Οἱ πρῶτες ὑποχρέωσις εἶναι οἱ προσταγῆς τοῦ ἔγωισμοῦ, οἱ δεῦτερες τῆς ἀγάπης στὸν πλησίον του (ἄλτροῦισμός). Τὰ δύο αὐτὰ εἶδη τῶν φυσικῶν προσταγῶν εἶναι ἴσια δίκαια, ἴσια ἠθικὰ καὶ ἴσια ἀπραϊτήτητα. Ἄν ὁ ἄνθρωπος θέλει νὰ ζῆ μέσα σὲ κοινωνίαν ὀργανωμένη καὶ νὰ μὴ δυσχεραστῆται ἀπ' αὐτὴν, δὲν πρέπει νὰ ζητᾷ μονάχα τὴν ἰδίαν του εὐτυχίαν, παρὰ καὶ τῆς κοινωνίας ὅπου βρισκεται· καὶ τῶν ἀπλησίον του, ποῦ συγκροτοῦν τὴν κοινωνικὴν αὐτὴν συντροφίαν. Πρέπει νὰ νοιώσῃ ὅτι ἡ καλοτυχία τους κανεῖ τὴ δικήν του κ' οἱ συμφορῆς τους τις δικῆς του. Ὁ κυριώτατος αὐτὸς κοινωνικὸς νόμος εἶναι τόσο ἄπλος καὶ τόσο προσταχτικὸς ἀπὸ τὴ φύσιν ἀνάγκης, ὡστε κατανατᾷ δύσκολον νὰ νοιώσουμε πῶς μπορεῖ νὰ τὸν ἀντικρούσῃ θεωρητικὰ καὶ πραχτικὰ· καὶ μολοντοῦτο αὐτὸ γίνεται καὶ σήμερον, ὅπου γίνηκε ἀπὸ ἀμέτρητα χρόνια... Ὁ ἔγωισμὸς ἐπιτρέπει τὴν συντήρησι τοῦ ἄτομου, ὁ ἀλτροῦισμὸς τὴ συντήρησι τοῦ εἴδους, ποῦ φτιάναται ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα τῶν ἄτομων ποῦ σβύνουνε καὶ πάνε».

Δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ ἔγωισμὸς μονάχα ἡ αὐσιαστικὴ ἀρετὴ τῆς ζωῆς. Ὁ δυνατὸς ἄνθρωπος δὲν ἀποδιώχνει ἀπὸ τὰ ἔργα του τὰ ἰδανικὰ τῆς Καλοσύνης καὶ τῆς Ἀγάπης· μὲ τὸ φῶς τους γὰρ ὀδηγητὴν του φτάνει πραγματικὰ στὴν Ἀλήθειαν, νωρίζεται· μὲ τὴ Δικαιοσύνην καὶ δέχεται τὴ Ζωὴ μ' ἀληθινὸν ἠρωϊσμὸν.

Οἱ θρησκείες ἴσως πέσουν συντρίμια, γένη σβυστοῦνε, ὁ ἄνθρωπος λείψῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, κόσμοι περᾶσουν, μὰ ἡ Ἀγάπη ἐνδῶ θὰ ὑπάρξῃ ζωὴ θὰ μὴν πάντα κυβερνήτῃ της, ἐπειδὴ εἶναι ἡ φωνὴ τῆς ἰδίας τῆς Φύσις. Καὶ μπροστὰ στὴν προσταγὴν τῆς Φύσις τὰ λόγια κ' οἱ ἰδέες τῶν παρᾶνθρώπων εἶναι...

Ἀθήνα 14 τοῦ Νοέβρη.

ΗΛΙΑΣ Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΑΗΣ

1) Ἡ Φραντζέζικη μετάφρασι «Les Énigmes de l'Univers».

ΒΟΛΤΑΙΡΟΥ *)

Ο ΜΙΚΡΟΜΕΓΑΣ

ΚΕΦ. Β'.

Συνομιλία τοῦ κατοικοῦ τοῦ Σειρίου μὲ τὸν κάτοικον τοῦ Κρόνου.

Ἡ ἔξοχότητά του ξαπλώθηκε, καὶ τότε ὁ κ. γραμματέας εἰσήμωσε στὸ πρόσωπό του.— Πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε, τοῦ λέει ὁ Μικρομέγας, ὅτι ἡ φύσις ἔχει πολὺ μεγάλη ποικιλίαν.—Ναί, λέει ὁ Κρονιώτης, ἡ φύσις εἶναι ὡς ἀνθῶν, αὐτίνος τὰ ἀνθη...—Ὁὐφ, καὶ μὴν, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ ἄλλος· ἀνθῶν!...—Εἶναι, λέει πάλι ὁ γραμματέας, ὡς συνᾶθροις ξανθῶν καὶ μελαχρινῶν γυναικῶν, ὡς αἱ ἀμφιπέτες...—Ἄσε με, χριστιανέ μου, μὲ τις μελαχρινῆς σου, τοῦ λέει ὁ Σειριώτης.—Τότε λοιπὸν εἶναι: ὡς πινακοθήκη πλήρης εἰκόνων, ὡς αἱ γραμμαῖ...—Βρε ἀδερφέ, ἡ φύσις μοιάζει μὲ τὴ φύσιν· τί πᾶς καὶ γυρεύεις σύγκρισις;—Γὰρ νὰ σὰς εὐχαριστήσω, τοῦ λέει ὁ γραμματέας.—Δὲ θέλω νὰ μ' εὐχαριστοῦν,

*) Κεῖται ἐν φύλλῳ 270.